وێنەیەکی مێژوویی و چەند ڕوون کردنەوە

ئەنوەر سوڵتانی

ئەو وێنەیەی سەرەوە لە حیسابێکی سەر "تێلێگرام" بە ناوی "خاندان اردلان" وەرگیراوە و لە ژێریدا بە فارسی ئەم ڕستەیە نووسراوە:

"سومی از سمت راست ماه پاره خانم اردلان همسر سردار بوکان و خواهر اجلال السلطنه حاکم وقت سقز". واتە:

"سێهەم کەس لە دەستە ڕاستەوە، ماپەرە خانمی ئەردەڵان هاوسەری سەرداری بۆکان و خوشکی

ئیجلال ئەلسلطنە حاکمی ئەو کاتەی سەقزە."

بە داخەوە سەرچاوەکە لەوە زیاتر هیچ زانیارییەکی سەبارەت بە ماپەرەخانم خۆی و کەس وکاری و مێرد و منداڵی ڕانەگەیاندووە؛ هەر بۆیەش پێویست دەکات بە گوێرەی توانا، ڕووناکی بخرێتە سەر لایەنی مێژوویی بابەتەکە و بزانرێت ئەو کەسانەی وا ناویان لەوێدا هاتووە، کێن. من هەوڵمداوە بە گوێرەی سەرچاوەکانی بەردەستم ئەم زانیارییانەی خوارەوە گردوکۆ بکەم بەڵام تا ڕادەیەک ناتەواون و پێویستە تەکمیل بکرێن.

یەکەم، ماهیارە خانمی ئەردەڵان

بە داخەوە ژیننامەی ماپەرە، یان مەهپارە/ماهپارە خانم ، وەک زوربەی زۆری ژنانی کورد، بە نەناسراوی و نەگوتراوی ماوەتەوە و تەنیا خزمایەتییەکەی لەگەڵ پیاوان ڕاگەیێنراوە: خوشکی فڵان کەس و هاوسەری فیسارە کەس!

١. بە پێی یادداشتەکەی سایتی "خاندان اردلان"، ماپەرە خانم خوشکی اجلال االسلطنه حاکمی ئەو سەردەمەی شاری سەقز و هاوسەری سەرداری بۆکان بووە.
٢. نەمر ئیبراهیم ئەفخەمی لە کتێبی "تاریخ فرهنگ و ادب مکریان – بوکان" (لاپەڕە ٢٢٩) دا سەبارەت بە محەمەد حسێن خانی سەردار موکری، سێهەم سەرداری بۆکان، نووسیویەتی: *"سێ ژنی بووە کە ناویان ستارە، مەهپارە و جەیران بووە."*
ئەوە یەکەم پەسندی ڕاگەیاندنەکەی سایتی "خانەدانی ئەردەڵان"ە و ئەو سەردارەی بۆکانیش، حەمەحسێن خان بووە.

دووهەم، اجلال السلطنه

لە کتێبی "وحشت در سقز" نووسینی نەمر مصطفی تیمورزاده دا هەندێک زانیاری لەسەر "آقای اجلال" و "اجلال السلطنه"ی برای وەهاب خانی ئەردەڵان بەرچاو دەکەوێت (لاپەڕە ٤٨ بە دواوە).

بە گوێرەی کتێبەکە، لە ساڵانی شەڕی یەکەمی جیهانیدا، کە سەقزیش وەک پاشماوەی ناوچە، هەردەمەی دەکەوتە بەر هێرشی زۆردارێک و هەرجارەی لە نێوان ڕووس و عوسمانیدا دەست بە دەست دەگەڕا، حاجی وەهاب خان (امیر محتشم) لە لایەن هەردوو ئەو دەوڵەتانەوە کرابووە حاکمی شاری سەقز و کاروباری ئەوانی بەڕێوەدەبرد. ماوەیەک دواتر، ڕووسەکان اجلال السلطنەیان لە جێی حاجی وەهاب خان دانا (ساڵی ١٣٣٣ ی کۆچی/ ١٩١٤ و ١٥ ی زایینی). ئەو دوو کەسە برای یەکتر و سەر بە لقێکی بنەماڵەی ئەردەڵانی سەقز بوون. ئینجا سەرەڕای خزمەتەکانیان بە ڕووس و عوسمانی، لە سەرکار لابران و ڕووسەکان حاجی وەهاب خانیان لە ورمێ دەستبەسەر کرد و بۆ ڕزگاربوون لەدەست ساڵدات و هاتنەدەر لە زیندانیش، پارەیەکی زۆریان لێوەرگرت! پێنج ساڵێک درەنگتر، لە ١٣٣٨ دا ناوبراو بوو بە کاندیدی نوێنەرایەتی شاری سەقز لە مەجلیسی شورای میللی ئێران، بەڵام شازادە اقبال السلطان سەرۆکی گومرکی کرماشان بە بەرتیل سەری لە سندووقی دەنگەکان دەر هێنا!

ئەوە دووهەم پەسندە لەمەڕ ڕاگەیەنراوەکەی سایتی خانەدانی ئەردەڵان و پشتڕاستی دەکاتەوە کە اجلال السلطنەی ئەردەڵان لە قۆناغێکدا حاکمی شاری سەقز بووە، ئەو قۆناغەش دەوروبەری ساڵی ١٣٣٣ی کۆچیی مانگییە (١٩١٤ و ١٥ی زایینی). تا ئێرە زانیمان ماپەرە خانمی ناو وێنەکە، خوشکی اجلال السلطنه حاکمی سەقز و لە بنەماڵەی ئەردەلانییەکنی سەقز بووە و بۆتە هاوسەری حەمە حسێن خان سەرداری بۆکان. بەڵام هێشتا هەندێک پرسیار هەن کە بێ وەڵامن:

- "اجلال السلطنه" ناسناوی کەسەکە بووە، ئایا ناوی خۆی و ناوی باوکی چی بووە؟
- ئایا ماپەرە خانم لە چ ساڵێکدا مێردی بە سەرداری بۆکان کردووە و منداڵی لێی بووە؟

سێهەم، سەردارەکانی بۆکان

"سەردار"ەکانی بۆکان چوارکەس بوون کە بنەچەک و ئەسڵیەتیان دەگەڕاوە بۆ گوندی نستانی شاری سەردەشت:

1 . عەزیز خانی موکری (١٨٧٠ – ١٧٩٠ ز)، کە لە سەردەمی ناسرەدینشای قاجار (١٨٩٦ – ١٨٣١)دا گەیشتبوە پلەی وەزیری کابینە و "سەرداری کولل"ی قشوونی ئێران. عەزیز خان بە زۆر یان بە کڕین، مڵک و ماڵێکی زۆری لە ناوچەکە وەدەست هێنابوو کە بریتی بوون لە بۆکان و میاندواو و سەردەشت و چەندەها گوند بەڵام بەگشتی نیشتەجێی شاری تەورێز و تاران بوو و چوارڕێیانی عەزیز خان دووسەد مەترێک لە باکووری مەیدانی حەسەن ئابادی تاران، هەروەها شوێنێکی ئەو شارە بە ناوی "آب سردار" لە پشت مەیدانی بەهارستان بەرەو مەیدانی ژاڵە، بە ناوی ئەوەوە کراون. عەزیز خان لە کۆتاییەکانی تەمەنیدا تۆمەتی لایەنگری کردن لە سەربەخۆیی کوردستانی لێدرا، لە سەر کار لابرا و بۆ ماوەیەک بە خانەنشینی گەڕایەوە سەردەشت و بۆکان، دوای مردنیش لە تەنیشت 'مقبرة الشعراء' ی شاری تەورێز ئەسپاردە کرا.

2 . سەردار سەیفەدین خانی بابامیری (سەردار موکری)(١٨٩٠ – ١٨٦٣) کوڕی سەردار عەزیزخان و حاکمی ناوچەی موکریان وەک بەشی باشووری ئازەربایجانی ڕۆژئاوا بوو. پێگەی حکوومەتی سەیفەدین خان شاری سابڵاغ (مەهاباد) بووە، بەڵام ژیانی بنەماڵەیی لە بۆکان تێپەڕ کردووە. سەیفەدین خان لە کۆتاییدا دەرمانخۆر کراوە و لە تەورێز لە نزیک مەزاری عەزیزخانی باوکی نێژراوە. لە سەردەمی ئەودا دروست کردنی قەڵای بۆکان دەستی پێکردووە.

3 . سەردار حەمە حسێن خانی بابامیری (سەردار موکری)(١٩١٥ – ١٨٨٠) کوڕی سەیفەدین خان دوای مردنی باوکی لە شوێنی ئەو دانیشت. لە سەرەتاکانی شەڕی یەکەمی جیهانیدا کاتێ سپای داگیرکەری عوسمانی بە پشتگیریی ئاڵمانیای قەیسەری هاتبووە ناو خاکی ئێرانەوە، بە تاوانی لایەنگری لە ڕووسیا، سەرداریان گرت و ڕایانگوێستە بنکەی سپایی خۆیان لە شاری مەراغە، هەر لەوێش، ڕۆژی ٢٣ ی سەفەری ١٣٣٣ ی مانگی= ١٩١٥/١/١١دا لەگەڵ سەیفەدین خانی مظفرالسلطنە کوڕی مەجیدخانی ئەردەڵان حاکمی سەقز ئیعدامیان کرد.[1] تەرمی سەردار لە مەراغەوە هێنرایەوە بۆکان و لە "گومبەزی سەردار" نێژرا. عوسمانییەکان بە ماوەیەکی کەم پێش ئەو تاوانە، حەمەخانی حاکمی بانە و شێخ بابە سەعیدی غەوسابادیشیان

[1] سپای عوسمانی لە ساڵی ١٣٣٣ ی کۆچی مانگیدا هاتۆتە ناو ئێرانەوە. ئەو باڵەی هێزەکەیان کە لە موکریان کوشتاری خەڵکیان کرد لە لای بانەوە هاتنە سەقز و بۆکان و سابڵاغ.، کە لە بەراوردی ڕۆژژمێرەکاندا دەکاتە کۆتاییەکانی ساڵی ١٩١٤ ی زایینی. بەڵام ڕۆژی ئیعدامی سەردار حەمەحسێن خانی بۆکان و سەیفەدین خانی سەقز، کە ٢٣ ی مانگی سەفەر بێت، (ئەفخەمی، ل.٢١٣) دەکەوێتە ناو ساڵی ١٩١٥ ی زایینییەوە و دەبێتە ڕۆژی ١١ ی مانگی جانیوەری ساڵی ١٩١٥. لە سەرچاوەکاندا ساڵی ئیعدامەکە بە ١٩١٤ نووسراوە بەڵام بەراوردی وردی ڕۆژەکان دەریدەخات کەوتبێتە ساڵی ١٩١٥ەوە. بە گوێرەی ناوەرۆکی کتێبی "کتاب سبز" کە کۆمەڵەی بەشێک لە بەڵگەنامەکانی وەزارەتی دەرەوەی ئێرانە، لە ماوەی شەڕی یەکەمی جیهانیدا، یەکەم ڕەنگانەوەی دەوڵەت و ناردنی نامە بۆ ئەستەموڵ ١٩ ڕۆژ دوای ئیعدامەکان واتە لە ڕۆژی ٣ی ڕەبیع الاولی ١٣٣٣دا بووە!

به هەمان تۆمەتی لایەنگری کردنی ڕووس ئیعدام کردبوو[2]. شایانی گوتنە کە لەو ساڵانەدا هەندێک گەشبینی سەبارەت بە سیاسەتی ڕووسیای قەیسەری لە کورداستان پەیدا ببوو و نیشتمانپەروەرانی کورد لایان وابوو ڕووسیا لەگەڵ سەربەخۆیی کوردانە و لەژێر زوڵمی عوسمانی و ئێران دەریان دەهێنێت. دەنا شێخ بابە سەعید چی و ڕووسیا چی؟

فەرماندەی هێزەکانی عوسمانی کە پێی دەگوترا 'ئەرکانی حەرب' و لە ناوچەدا بە "ئەرکان" ناو دەبرا، ئیبراهیم بتلیسی ناوێک بوو. لە مێژووی زارەکیی ناوچەکەدا ئەو ساڵی ۱۳۳۳ ی کۆچییە بە 'ساڵی ئەرکان' دەناسرێت کە بەرانبەرە لەگەڵ دوو مانگی کۆتایی ساڵی ۱۹۱٤ و ۱۰ مانگی ساڵی ۱۹۱۵ ی زایینی. سەردار حەمەحسێن خان هەستێکی پاکی کوردانەی بوو و لایەنگریی سەربەخۆیی کوردستانی دەکرد، هەروەها لەگەڵ ئۆپۆزیسیۆنی حکوومەتی عوسمانیشدا پەیوەندیی هەبوو. لە ماوەی ژیانی حەمەحسێن خاندا کاری بنیات نانی قەڵای بۆکان کۆتایی پێ هات بەڵام ئەو بینایە مێژووییەی کورد دوای ڕاپەڕینەکەی ساڵی ۱۹۷۹ ی ئێران بە دەست پاسداری مەلاکان خاپوور کرا و پێگەی نگریسی ئەوانی لێ دانرا.

4. سەردار عەلی خانی بابا میری (سەردار موکری)(۱۹۳۲ – ۱۸۹٦) کوڕی حەمە حسێن خان، لە تفلیس (تیبلیسی) پێتەختی گورجستان (جۆرجیا) دەرسی سوپایی دەخوێند[3] بەڵام دوای ئیعدامی باوکی گەڕایەوە ناوچەکە و لە شوێنی ئەو دانیشت. سەردار عەلی خان کە خاوەنی شەش دانگی شاری بۆکان بوو، شارەکەی بە بازرگانێکی تەورێزی فرۆشت. دوای مردنیش لە لای باوکی خۆی لە "گومبەزی سەردار" ی بۆکان نێژرا. ئەو بینایە مێژووییە، ئێستا هەر لەسەر پێیە.

ئێستا مەسەلەکە هەندیک ڕوونتر بۆتەوە و بە دڵنیاییەوە دەزانین ئەو سەردارەی بۆکان کە لە یادداشتی ژێر وێنەکەدا ئاماژەی پێکراوە، سەردار حەمەحسێن خانی سەردار موکری بووە.

---

[2] مامۆستای بەڕێز محەمەد ڕەئووفی تەوەککولی لە کتێبی جوغرافیا و تاریخی بانەی کوردستان (لاپەڕە ۳۷۵)دا نووسیویەتی *"ڕۆژی بیست و نۆهەمی محەرەم ئەلحەرامی ساڵی ۱۳۳۳ ی کۆچی مانگی/ ۱۹۱۵ ی زایینی، بە فەرمانی ئیبراهیم بتلیسی قۆماندانی هێزی سەفەرییەی عوسمانی محەمەد خان کوڕی یۆنس خانی بانە دەست بەسەر کرا و ۳ سەعات دوای دەرکەوتنی خۆر، تیرەباران کرا"*،
لە بەراوەرد کردنەکانی مندا، ئەو مانگی محەرەمەی ساڵی ۱۳۳۳ ناکاتە ساڵی ۱۹۱۵ بەڵکوو لە کۆتاییەکانی ساڵی ۱۳۱٤دایە و بەبێ ئەملا وئەولا، کردوویەتە نێوان ڕۆژی ۱۹ ی نوامبر تا ۱۸ ی دیسامبری ۱۹۱٤. بە حیسابی پەراوێزی هەمان لاپەڕەی کتێبەکەی مامۆستا ڕەئووف، سەرچاوەی زانیارییەکانی کتێبی کورد و کوردستانی نەمر محەمەد ئەمین بەگ بەرگی ۲ لاپەڕە ٤۱٤ بووە. من سەیری ئەو سەرچاوەیەشم کرد. لە چاپی یەکەمی کتێبەکەی ئەمین زەکی بەگ (دارالسلام، بەغدا ۱۹۳۱، لاپەڕە ٤۱٤)دا نووسراوە *"ئەم حەمەخانەش لە ئەوەڵی شەڕی گەورە و لە ساڵی ۱۳۳۳ ی هیجریدا لە تەرەف قوەی سەفەرییەی عوسمانی (ابراهیم بتلیسی)ەوە کووژرا و خانەدانی یۆنس خانیش دوایی هات و بانە بووە قەزایەکی ساباڵخ"*.
ئەو بابەتە لە چاپی نوێی کتێبەکەدا کە چاپەمەنی سەردەم چاپی کردووە (سلێمانی، ۲۰۰۰، لاپەڕە ۲٥٤)، هەروەها لە بەرگی دووهەمی تەرجەمەی عەرەبی کتێبەکەوەرگێڕانی نەمر محەممەد عەلی عەونی (مطبعة سعادة، قاهرە، لاپەڕە ٤۲٤) و بەرگی دووهەمی چاپی فارسی کتێبەکە وەرگێڕانی کاک یەدوڵڵا ڕەوشەن ڕەوان (تاران، ۱۳۸۱، لاپەڕە ۲٦۹)دا بە هەمان شێوە دووپات بۆتەوە و لە هیچکامیاندا باس لە مانگی محەرەمی ئەو ساڵە نەکراوە. بە گوێرەی "تقویم تطبیقی فردیناند ووستنفلد و ادوارد ماهلر، چاپی دوکتۆر حکیم الدین قریشی (تاران، ۱۹۸۲)، ئەو مانگی محەرەمە دەکەوێتە کۆتاییەکانی ساڵی ۱۹۱٤ و ۱۳ ڕۆژ پێش ساڵی ۱۹۱۵ کۆتایی پێدێت. مەگەر بڵێین مانگی محەرەم نەبووە و سەفەر بووە کە ۱٤ ڕۆژی لە ساڵی ۲۰۱٤ و ۱٦ ڕۆژی لە ساڵی ۱۹۱۵ دا بووە. دەزانین سەردار حەمەحسێن خانی بۆکان و سەیفەدین خانی سەقزیش هەر لەو مانگی سەفەرەدا ئیعدام کران.

[3] لەو سەردەمانەدا دوو مەڵبەندی ڕووناکبیریی گەورە لە ناوچەکەدا هەبوون، ئەستەموڵ و تفلیس. زۆرێک لە خوێندەواران و خەباتکارانی ئازەربایجانی لە تفلیس خوێندوویانە و تەنانەت دەگوترێ دەروێش خانی مۆسیقاری ئێرانیش هەر لەوێی خوێندبێت. *بەڵام کاک عەبدووڵا عەلیار لە سەر حیسابی فەیسبوکی سایتی ڕۆژهەڵات-بۆکان نووسیویەتی: "ئەوەندەی بزانم عەلی خانی سەردار موکری لە پیترزبورگێ خوێندوویەتی". دوور نییە هەواڵی لای کاک عەبدوڵڵا ڕاستتر بێت.*

چوارەم، ساڵی زەواجی مایەرەخانم و سەردار حەمە حسێن خان

بە داخەوە هیچ زانیارییەک سەبارەت بە تەمەن و ساڵی لەدایک بوون یان مێردکردن و تەنانەت مەرگی ماپەرەخانم بەدەستەوە نییە و زانیارییەکان دەبێ لە لایەن حەمەحسێن خانەوە شوێن هەڵبگیرێن.

ساڵانی شەڕی یەکەمی جیهانی (١٩١٨ – ١٩١٤) لە پەیوەندی بابەتەکەی ئێمەدا گەلێک گرنگن لەبەر ئەوەی لە ڕێگەی تەیموورزادەوە دەزانین کە اجلال السلطنە لە ساڵی ١٣٣٣ واتە ١٩١٤ و ١٥ دا حاکمی سەقز بووە و حەمە حسێن خانیش، کە لە ساڵی ١٨٨٠ دا هاتبووە جیهان، لە هەمان ساڵی ١٣٣٣ (سەرەتای ساڵی ١٩١٥) لە ٣٥ ساڵیدا لە داری بێدادی تورکان دراوە. لە ڕێگەی ئەفخەمیشەوە زانیمان کە حەمە حسێن خان سێ هاوسەری بووە کە یەکیان ماپەرە خانمی ناو وێنەکەیە. ئەگەری زۆر بەهێز ئەوەیە کە ژن و مێردایەتی ئەو دوو کەسە پێش سەرهەڵدانی شەڕ بووبێت بەڵام کەی؟ نازانرێت. ئایا ماپەرە خانم هاوسەری یەکەم یان دووهەم یان سێهەمی سەردار بووە؟ ئەوەش نازانرێت. گەرچی نەمر ئیبراهیمی ئەفخەمی و بنەماڵەکەیان بەهۆی پەیوەندی خزمایەتی لەگەڵ بنەماڵەی سەردارەوە، هەروەها ئەو ڕاستییەی کە میرزا مەحموودی ئەفخەم باوکی مامۆستا برایم، *"مونشی و پێشکاری حەمەحسێن خان بووە و لەگەڵ ئەویشدا لە مەراغە گیراوە و پاشان ئازاد کراوە"* (لاپەڕە ١٩٩ ی کتێبەکەی)، ئەو هەواڵانەیان بە تێروپڕی زانیوە، بەڵام لە کتێبەکەیدا ئاماژەی پێ نەکروون. هیوادارم ئەندامانی دیکەی بنەماڵەکە درێژە بە نووسینی ڕووداوەکانی ئەو ساڵانە و دوای ئەو بدەن و بەرگی دووهەم و سێهەم بەشوێن کتێبەکەی ئەودا ئامادە بکەن؛ دەزانم خەڵکانی بەتوانای ئەو کارەشیان هەیە.

حەمە حسێن خان دوو کچی هەبوون بە ناوی کوبرا و عیشرەت خانم. بە گوێرەی هەواڵی کاک عەبدوڵڵا عەلیار، *"عیشرەت خانم پاشان بوو بە هاوسەری برایم ئاغای ئێلخانی زادە بەڵام منداڵیان نەبوو و کاک تاهیری ئێلخانی زادە کوڕی حاجی سمایل ئاغای براگەورەی برایماغایان وەرگرتبوو و لای ئەوان گەورە کرا. ئەگەر بە دروستی لەبیرم مابێ عیشرەت خانم لە دەیەی شێستی کۆچیی هەتاویدا کۆچی دوایی کرد"*

نازانم ئایا عەلی خانی سەردار کە دوای حەمە حسێن خان بوو بە جێگری، کوڕی کامیەک لەو سێ هاوسەرەی بووە.

*****

بگەڕێینەوە سەر وێنەکە. بەداخەوە ناوی ئەو خانمانەی دیکەی لای دەستی ماپەرەخانم ڕانەگەیێنراوە و گەلێک گرنگە بەرپرسانی بەڕێزی سایتی 'خاندان اردلان' ئەو ئەرکەش بگرنە ئەستۆ و ناوەکان، ئەگەر بزانن، ڕابگەیێنن. دیارە ئەگەر کەسانێکی دیکەش ئەو زانیارییەیان هەبێت و بتوانن هەموو، یان بەشێک لەو خانمانە بناسنەوە و زانیارییان لەسەر بنووسن، کارێکی گرنگیان کردووە. ژن لە کوردستان ستەمی زۆری لێکراوە و لە هەمووان گرنگتر ئەوەیە کە ناسنامەی تاکەکەسییان لێ سەنراوەتەوە، با ئێمە لەگەڵ ئەو ڕەوتە هەڵەیەدا نەبین.

بە حیسابی شێوەی جل و بەرگ پۆشین، ژنەکان نابێ خەڵکی سنەی ئەردەڵان بن و زیاتر لە ئەندامانی بنەماڵەی دەست ڕۆیشتووی ناوچەی سەقز یان ڕۆژهەڵاتی بۆکان دەچن، بەتایبەت سەربەندەکانی سەریان زیاتر وەک هی لای سەقزن و بەم پێیە دوور نییە وێنەکە لە سەقز کێشرابێت. بە دڵنیاییش لەم

دواییانەدا نوێ کراوەتەوە و ڕەنگی لێدراوە، دەنا لە سەردەمی ژیانی ئەو کەسانەدا وێنەی ڕەنگی بوونی نەبووە.

هەروەها لە پەیوەندی وێنەکەدا پێویستە بگوترێت کە سەردار عەلی خانی کوڕ یان زڕکوڕی ماپەرەخانم، لە گەڕانەوەی سەفەری ڕووسیا (ساڵی ١٩١٥)دا، کامێرایەکی لەگەڵ خۆی هێنابووە بۆکان. گەلۆ ئەو وێنەیەش بەرهەمی هونەریی عەلی خانە و بە هەمان ئەو کامیرایە کێشراوە، یان دواتر سمایل خانی فەڕوخی کێشاویەتی؟ سمایل خانیش لە پەیوەندی بنەماڵەی سەردارعەلیخاندا بوو و خۆی و برایم خانی کوڕی یەکەم دووکانی عەککاسییان لە بۆکان کردبووەوە. هەروەها سمایل خان لە سەردەمی کۆماری کوردستان (١٩٤٦)دا بۆ ماوەیەک لە تەورێز دووکانی عەککاسی هەبوو و بەشێک لە وێنەی ڕێبەرانی کۆمار ئەو لە تەورێز کێشاونی.

قسەی کۆتایی: ئەوەی تا ئێستا لە من ڕوونە، ئەوەیە ماپەرەخانمی ناو وێنەکە، وەک لە سایتی خانەدانی ئەردەڵاندا نووسراوە، خوشکی اجلال السلطان لە ئەردەڵانەکانی سەقز و هاوسەری سەردار حەمە حسێن خانی باپیری (سەردار موکری) بووە، کە عوسمانییەکان لە سەرەتای ساڵی ١٩١٥ دا ئیعدامیان کرد.

٢٠١٩/٨/١٨

سەرچاوە:

1. افخمی، ابراهیم؛ "تاریخ فرهنگ و ادب مکریان – بوکان"؛ ناشر موءلف؛ پخش از انتشارات محمدی سقز؛ سال ١٣٦٤[١٩٨٥ز]، صفحات ١٣٧ تا ٢٤١
2. محەمەدیان، ڕەحمان؛ "بۆکان لە سەدەی بیستەمدا- کۆی ٨١ بەڵگەنامە"؛ نەشری کۆڵەپشتی؛ تاران ١٣٨٩ [٢٠١٠ز]؛ لاپەڕە ٢١ تا ٣٢
3. توکلی، محمد رئوف؛ "جغرافیا و تاریخ بانه کردستان"؛ انتشارات توکلی، تهران ١٣٨٧[٢٠٠٨ ز]، صفحات ٣٧٣ تا ٤٠٢
4. محەمەد ئەمین زەکی بەگ؛ "کورد و کوردستان"؛ مطبعة دارالسلام، بغداد١٩٣١ز، (ئۆفسێتی انتشارات سیدیان، مهاباد)، لاپەڕە ٤١٤. هەروەها چاپی تازەی کتێبەکە و وەرگێڕاوی عەرەبی و فارسییەکەی.
5. تیمورزاده، مصطفی؛ وحشت در سقز؛ به کوشش شهباز محسنی؛ چاپ شیرازه، تهران ١٣٨٠[٢٠٠١]
6. نیلوفەری، حاج شەریف (حەکیم)؛ "زندەباد مشروطه، پایندەباد قانون"؛ نشر گوتار، سقز ١٣٨٨ [٢٠٠٩]
7. "تقویم تطبیقی فردیناند ووستتنفلد و ادوارد ماهلر"، چاپی دوکتۆر حکیم الدین قریشی؛ چاپ فرهنگسرای نیاوران، تهران ١٣٦٠ [١٩٨٢].